OSMNÁCTÝ BRUMAIRE LUDVÍKA BONAPARTA

I

Hegel kdesi poznamenává, že všechny velké historické události a osoby se takříkajíc vyskytnou dvakrát. Zapomněl jen dodat: jednou jako tragédie, podruhé jako fraška. Caussidière místo Dantona, Louis Blanc místo Robespierra, Hora[14] z let 1848—1851 místo Hory z let 1793—1795, synovec místo strýce. A stejnou karikaturou jsou okolnosti, za nichž vychází druhé vydání osmnáctého brumairu![94]

Lidé dělají své dějiny sami, ale nedělají je tak, jak jim napadne, za okolností, které si sami zvolili, nýbrž za okolností, které tu bezprostředně nacházejí, které jsou jim dány a které zdědili z minulosti. Tradice všech mrtvých pokolení tíží mozek živých jako můra. A právě když jsou lidé zdánlivě plně zaujati tím, aby provedli převrat v sobě a kolem sebe, aby vytvořili něco nebývalého, právě v takových epochách revolučních krizí vyvolávají úzkostlivě duchy minulosti, aby jim sloužili, vypůjčují si od nich jména, bitevní hesla, kostým, aby v tomto starém a ctihodném převlečení a s touto vypůjčenou řečí sehráli nový výstup světových dějin. Tak se přestrojil Luther za apoštola Pavla, revoluce z let 1789—1814 se halila nejprve do hávu římské republiky, potom do hávu římského císařství a revoluce z roku 1848 nevěděla nic lepšího než parodovat hned rok 1789, hned zas revoluční tradice z let 1793—1795. Tak si začátečník, který se naučil nové řeči, překládá tuto řeč stále nazpět do své mateřštiny; ale ducha nové řeči si osvojí a je s to se v nové řeči svobodně vyjadřovat teprve tehdy, až přestane v mysli překládat do mateřštiny a v nové řeči zapomene na rodný jazyk.

Pozorujeme-li ono historické vyvolávání duchů, postřehneme ihned do očí bijící rozdíl. Camille Desmoulins, Danton, Robespierre, Saint-Just, Napoleon, hrdinové stejně jako strany i lidové masy staré francouzské revoluce splnili v římském kostýmu a s římskými frázemi úkol své doby — rozbití pout a nastolení moderní *buržoazní* společnosti. První rozbili napadrť základy feudalismu a porubali hlavy vyrůstající z jeho půdy. Druhý vytvořil uvnitř Francie podmínky, za nichž teprve bylo možné rozvinout svobodnou konkurenci, využít parcelovaného pozemkového vlastnictví a použít uvolněné průmyslové výrobní síly národa, a za hranicemi Francie smetl všude feudální útvary, pokud to bylo nutné k tomu, aby se pro buržoazní společnost ve Francii vytvořilo na evropském kontinentu příslušné prostředí odpovídající potřebám doby. Jakmile vznikla nová společenská formace, zmizeli předpotopní velikáni a s nimi z mrtvých vzkříšené římanství — Brutové, Gracchové, Publicolové, tribuni, senátoři i sám Caesar. Střízlivě praktická buržoazní společnost si vytvořila své pravé tlumočníky a mluvčí v osobách Sayů, Cousinů, Royer-Collardů, Benjaminů Constantů a Guizotů; její skuteční vojevůdci se starali jen o svá konta a její politickou hlavou byla otylá hlava Ludvíka XVIII. Tato společnost, plně zaujatá výrobou bohatství a pokojným konkurenčním zápasem, si už nevzpomínala, že nad její kolébkou stály přízraky římských dob. Ale třebaže je buržoazní společnost velmi málo heroická, přece bylo třeba heroismu, obětavosti, strachu, občanské války a bitev národů, aby byla přivedena na svět. Její gladiátoři našli v klasicky přísných tradicích římské republiky ideály a umělecké formy, sebeklamy, které potřebovali, aby sami sobě zastřeli měšťácky omezený obsah svých bojů a aby udrželi svůj zápal na výši velké dějinné tragédie. Takto si už o sto let dříve, na jiném stupni vývoje, vypůjčili Cromwell a anglický lid pro svou buržoazní revoluci mluvu, vášně a iluze ze Starého zákona. Jakmile bylo dosaženo skutečného cíle, jakmile bylo provedeno buržoazní přetvoření anglické společnosti, vytlačil Locke Habakuka.

Křísení mrtvých v těchto revolucích mělo tedy dodat lesku novým bojům, a ne parodovat staré, mělo zveličit daný úkol ve fantazii, a ne utíkat před jeho řešením ve skutečnosti, mělo

znovu najít ducha revoluce, a ne nechat znovu obcházet její přízrak.

V letech 1848—1851 obcházel jen přízrak staré revoluce, počínaje Marrastem, tímto républicain en gants jaunes*, který se přestrojil za starého Baillyho, a konče dobrodruhem, který své odporné sprosté rysy skrývá pod železnou maskou mrtvého Napoleona. Celý národ, který se domnívá, že revolucí získal hybnou sílu urychlující vývoj, náhle shledává, že byl navrácen do odumřelé epochy, a aby o tom nebylo žádných pochyb, křísí se znovu stará data, starý kalendář, stará jména, staré edikty, které už dávno propadly antikvární učenosti, a staří bičici, kteří, jak se zdálo, už dávno zetleli v hrobě. Celý národ si připadá jako onen bláznivý Angličan v Bedlamu[95], který se domnívá, že žije v době starých faraónů, a denně běduje nad těžkou službou, kterou musí konat jako zlatokop v etiopských dolech, zazděn v tomto podzemním vězení při sporém světle lampy upevněné na vlastní hlavě, za jeho zády stojí dozorce otroků s dlouhým bičem a u východu změť barbarských žoldnéřů, kteří nerozumějí ani otrokům v dolech, ani sobě navzájem, protože každý mluví jinou řečí. „A to všechno se žádá ode mne, svobodného Brita," vzdychá bláznivý Angličan, „abych dobýval zlato pro staré faraóny." „Abych zaplatil dluhy rodiny Bonapartů," vzdychá francouzský národ. Angličan, dokud měl zdravý rozum, se nemohl zbavit utkvělé myšlenky: nadělat co nejvíc zlata. Francouzi, dokud dělali revoluci, se nemohli zbavit vzpomínek na Napoleona, jak to dokázaly volby z 10. prosince*. V nebezpečích revoluce se jim stýskalo po egyptských hrncích masa, a odpovědí byl 2. prosinec 1851. Nejenže dostali karikaturu starého Napoleona, sami starého Napoleona zkarikovali tak, jak se musí vyjímat v polovině devatenáctého století.

Sociální revoluce devatenáctého století nemůže čerpat svou poezii z minulosti, nýbrž jen z budoucnosti. Nemůže začít sama se sebou, dokud neskoncuje s veškerou pověrčivou úctou k minulosti. Dřívější revoluce potřebovaly vzpomínky ze světových dějin, aby v sobě přehlušily svůj vlastní obsah. Revo-

* republikánem ve žlutých rukavičkách.
** Viz s. 45—48.

luce devatenáctého století, má-li si ujasnit svůj vlastní obsah, musí nechat mrtvé, aby pohřbili své mrtvé. Tam vynikala fráze nad obsah, zde vyniká obsah nad frázi.

Únorová revoluce byla pro starou společnost zaskočením, *překvapením*, a lid prohlásil tento nenadálý *puč* za historický čin, který zahajuje novou epochu. 2. prosince mizí únorová revoluce trikem falešného hráče, při němž se nezhroutila monarchie, ale liberální ústupky vynucené na ní staletými boji. Zdá se, že místo aby si *společnost* sama vybojovala nový obsah, vrací se jen *stát* ke své nejstarší formě, k nestoudně primitivnímu panství šavle a kutny. Tak na coup de main* z února 1848 odpovídá coup de tête** z prosince 1851. Jak nabyl, tak pozbyl. Ale toto mezidobí neminulo bez užitku. V letech 1848 až 1851 dohonila francouzská společnost zkrácenou, tj. revoluční metodou svá studia a zkušenosti, které by při pravidelném, takříkajíc metodickém vývoji nutně únorovou revoluci předcházely, jestliže měla být něčím víc než zvlněním hladiny. Patrně se teď společnost octla až za svým výchozím bodem; ve skutečnosti si teprve musí vytvořit výchozí bod revoluce, situaci, poměry, podmínky, za nichž jedině dostává moderní revoluce vážný charakter.

Buržoazní revoluce, jako např. revoluce osmnáctého století, se rychle ženou od úspěchu k úspěchu, jeden dramatický efekt překonává druhý, lidé a věci se zdají zasazeni do rámce z třpytných démantů, každý den je prodchnut extází; mají však krátké trvání, brzy dosahují svého vrcholu a společnost propadá dlouhé kocovině, dříve než se naučí střízlivě si osvojovat výsledky svého období bouří a kvasu. Naproti tomu proletářské revoluce, jako revoluce devatenáctého století, neustále samy sebe kritizují, ustavičně přerušují svůj vlastní průběh, vracejí se k tomu, co se zdá už splněno, aby znovu začaly od začátku, s ukrutnou důkladností se posmívají polovičatostem, slabinám a ubohostem svých prvních pokusů, zdá se, jako by svého protivníka sráželi jen proto, aby nasál ze země nové síly a znova se před nimi vztyčil ještě mohutněji, znovu a znovu couvají před neurčitou nesmírností svých vlastních

* odvážný úder, rázný čin.
** ukvapeným jednáním.

cílů, až se konečně vytvoří situace, kdy všechny cesty k ústupu jsou odříznuty a život sám zvolá:

Hic Rhodus, hic salta!
Tady je růže, tady tancuj!

Ostatně každý alespoň trochu všímavý pozorovatel, i když nesledoval krok za krokem vývoj událostí ve Francii, musel tušit, že revoluce skončí neslýchanou blamáží. Stačilo poslechnout si samolibý vítězný štěkot, jímž si páni demokraté navzájem blahopřáli k blahodárným výsledkům druhé květnové neděle roku 1852.[96] Druhá květnová neděle roku 1852 se stala v jejich hlavách utkvělou myšlenkou, dogmatem, jako v hlavách chiliastů[97] den, kdy měl znovu přijít Kristus a kdy měla začít tisíciletá říše. Slabost hledala jako vždy záchranu ve víře v zázraky, myslela, že přemohla nepřítele, když ho zahnala zaklínáním ve své fantazii, a nečinně se opájejíc budoucností, která ji čeká, a činy, které má za lubem, ale s nimiž prý ještě nehodlá vyrukovat, ztrácela všechen smysl pro přítomnost. Tito hrdinové, kteří se snaží svou zjevnou neschopnost vyvrátit tím, že si vzájemně projevují sympatie a dávají se do kupy, svázali své rance, vybrali si předem své vavřínové věnce a chystali se právě na burze diskontovat své republiky in partibus,[39] pro které už tajně a se sobě vlastní náročností prozíravě organizovali vládní personál. 2. prosinec je zasáhl zčistajasna jako blesk. A národy, které v dobách malomyslnosti rády popřávají sluchu nejhlučnějším křiklounům, aby přehlušily svou vnitřní úzkost, se snad tentokrát přesvědčily, že minuly doby, kdy kejhání hus mohlo zachránit Kapitol.

Ústava, Národní shromáždění, dynastické strany, modří a rudí republikáni, afričtí hrdinové, hřímání z tribun, blýskání na časy v denním tisku, všechna literatura, politická jména i vědecké kapacity, občanský zákon i trestní právo, liberté, égalité, fraternité* i druhá květnová neděle roku 1852 — všechno zmizelo jako vidina před zaklínací formulkou člověka, kterého ani jeho nepřátelé nevydávají za čaroděje. Jen všeobecné volební právo, jak se zdá, žilo ještě nějakou chvíli, aby

* svoboda, rovnost, bratrství.

před celým světem vlastnoručně napsalo svou závěť a prohlásilo jménem samého lidu: „Všechno, co existuje, je hodno zániku.“[98]

Nestačí prohlásit, jako to dělají Francouzi, že jejich národ byl zaskočen. Národu a ženě se nepromíjí nestřežený okamžik, v němž je může kterýkoli dobrodruh znásilnit. Takovými frázemi se hádanka neřeší, nýbrž jen jinak formuluje. Zbývá vysvětlit, jak mohou tři podvodníci zaskočit a bez odporu zajmout 36miliónový národ.

Shrňme v hlavních rysech fáze, kterými prošla francouzská revoluce od 24. února 1848 do prosince 1851.

Jasně se tu rýsují tři hlavní období: *únorové období*; od 4. května 1848 do 28. května 1849 — *období ustavování republiky* čili *Ústavodárného národního shromáždění*; od 28. května 1849 do 2. prosince 1851 — *období ústavní republiky* čili *Zákonodárného národního shromáždění*.

První období od 24. února, či od svržení Ludvíka Filipa, do 4. května 1848, tj. do zahájení činnosti Ústavodárného shromáždění, vlastní *únorové období*, lze nazvat *prologem* revoluce. Jeho charakter se oficiálně projevil v tom, že vláda, kterou improvizovalo, se sama prohlásila za *prozatímní*, a podobně jako vláda i všechno ostatní, co se v tomto období začalo, zkusilo a vyslovilo, se rovněž vydávalo jen za *prozatímní*. Nikdo a nic se neodvážilo osobovat si právo na existenci a skutečný čin. Všechny živly, které připravovaly nebo určovaly revoluci, dynastická opozice[6], republikánská buržoazie, demokratickorepublikánská maloburžoazie, sociálně demokratické dělnictvo, všechny tyto živly zaujaly prozatím místo v únorové *vládě*.

Jinak tomu ani nemohlo být. Účelem únorových dní byla původně volební reforma, která měla rozšířit okruh politicky privilegovaných přímo v řadách majetné třídy a svrhnout výhradní panství finanční aristokracie. Když však došlo ke skutečné srážce, když se lid vrhl na barikády, když národní garda zůstala pasívní, když vojsko nekladlo žádný vážný odpor a monarchie se dala na útěk, zdálo se, že republika je samozřejmou věcí. Každá strana si ji vykládala po svém. Proletariát, který vybojoval republiku se zbraní v ruce, jí vtiskl svou pečeť a prohlásil ji za *sociální republiku*. Tak byl naznačen obsah mo-